

NEDZIRDĪGO JAUNIEŠU UZSKATI PAR VIŅU INTEGRĀCIJAS IESPĒJĀM LATVIJAS IZGLĪTĪBAS SISTĒMĀ

Autors: Krista Garkalne, Latvijas Lauksaimniecības Universitātes Socioloģijas
bakalaure

Gads: 2004

Pētījuma metodoloģija

Lai sasniegtu pētījuma mērķi- izpētītu nedzirdīgo jauniešu iespējas integrēties Latvijas izglītības sistēmā, kā arī apzināt šķēršļus, kas kavē šo integrāciju, tika aptaujāti nedzirdīgie jaunieši, kuri iegūst vidējo un profesionālo izglītību. Šie jaunieši jau vienam izglītības posmam- pamata izglītībai, ir izgājuši cauri, līdz ar to viņiem jau ir priekšstats par izglītības sistēmas funkcionēšanas kvalitāti un atbilstību viņu īpašajām vajadzībām. Pētījums tika veikts 2005.gada martā un tajā piedalījās 41 Rīgas Raiņa 8.vakara vidusskolas un 20 Alsviķu Arodapmācības un rehabilitācijas centra nedzirdīgie jaunieši. No Rīgas Raiņa 8.vakara vidusskolas tika iegūti 27 meiteņu un 14 zēnu anketas atbilžu varianti un no Alsviķu Arodapmācības un rehabilitācijas centra tika iegūtas 7 nedzirdīgu meiteņu un 13 zēnu atbildes.

Ar anketu palīdzību tika uzdoti jautājumi, kurus noteica pētījuma uzdevumi. Anketa sastāv no 18 pārsvarā pusslēgtiem un atvērtiem jautājumiem, ar kuru palīdzību tiek uzzināti nedzirdīgo jauniešu uzskati jautājumā par to, cik viņi ir integrēti Latvijas izglītības sistēmā, vai viņiem ir tādas pašas iespējas iegūt izglītību kā dzirdīgajiem jauniešiem, un kādi ir šķēršļi, ar ko nākas saskarties izglītības ieguves procesā. Ar anketas jautājumiem varat iepazīties pielikumā Nr.4. Aptaujātie respondenti ir nedzirdīgi, līdz ar to savstarpējā mijiedarbība notika rakstiskā veidā.

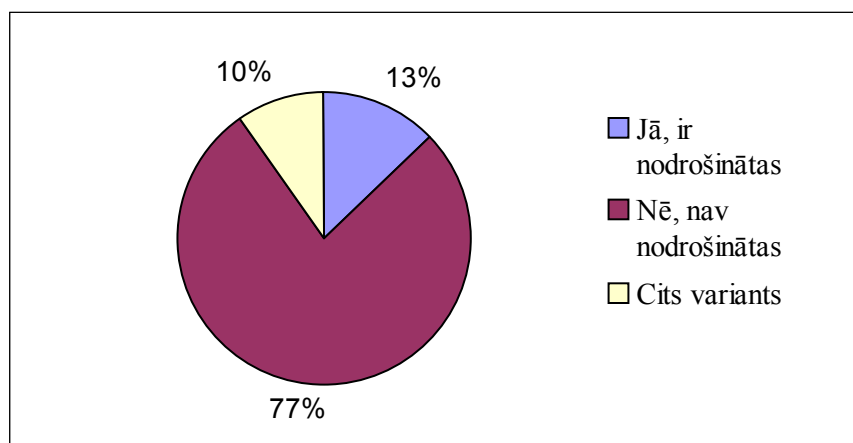
Pētījums ir orientēts uz noteiktu secinājumu iegūšanu par sistēmas darbību. Tajā apkopoti dati par konkrētu izglītības jautājumu, izdarīta analīze un noformulēti izrietošie secinājumi.

Jauniešu viedokļu analīze

Ar jautājumu palīdzību tika noskaidrots, cik atvērta Latvijas izglītības sistēma ir nedzirdīgajiem jauniešiem, kādas iespējas jauniešiem ir integrēties Latvijas izglītības sistēmā. Pieejamības nosacījums ir iespēja piedāvāt mācību

programmas, kas aptver plašu tematisko sfēru, kā arī individuālu vajadzību nodrošināšana. Pieejamības kritērijs ir arī dažādu kavējošu šķēršļu izslēgšana un vienlīdzīgu iespēju veicināšana. Pieeja nav jāizprot kā akts vai stāvoklis, bet gan brīvība iestāšanās izvēlē, izglītības uzsākšanā, situācijas izmantošanā.

Attēlā (4.1.) redzams, ka skolēnu viedoklis jautājumā **vai Latvijā ir nodrošinātas nedzirdīgo jauniešu izglītības iespējas** ir negatīvs.

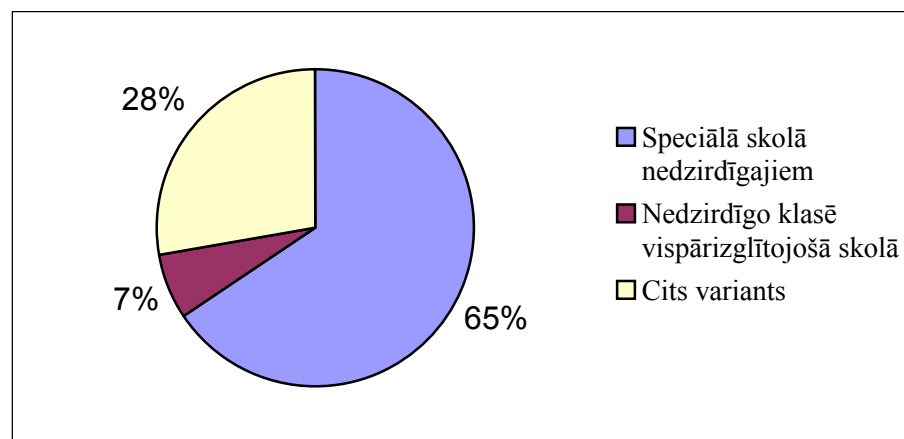

4.1. att. Jauniešu viedoklis par to, vai Latvijā ir nodrošinātas nedzirdīgo jauniešu izglītības iespējas

No 61 aptaujātā respondenta redzam, ka 77% uzskata, ka izglītības iespējas nav nodrošinātas un tikai 13% respondenti domā, ka ir nodrošinātas. Anketā piedāvātajā atvērtajā variantā 10% jaunieši atbildējuši, ka tiek nodrošinātas minimāli. Līdz ar to varam secināt, ka šie jaunieši ir izjutuši diskrimināciju izglītības ieguves procesā, jo kaut arī izglītības sistēma tiek veidota ar mērķi, lai aizstāvētu ikviena bērna tiesības uz vienveidīgas kvalitātes izglītību neatkarīgi no tā, kas ir šis bērns un vai viņš ir dzirdīgs, vai nedzirdīgs, tomēr zināmā mērā šiem bērniem tiek liegtas tādas pašas izglītības iespējas, kā dzirdīgajiem. Salīdzinot Rīgas Raiņa 8.vakara vidusskolas un Alsviķu Arodapmācības un rehabilitācijas centra jauniešu sniegtās atbildes šajā jautājumā- ir ļoti līdzīgas. Abu skolu lielākā daļa nedzirdīgo jauniešu uzskata, ka Latvijā nav nodrošinātas nedzirdīgo jauniešu izglītības iespējas. Attiecīgi Rīgā- 31 no 41 aptaujātā domā, ka nav nodrošinātas un Alsviķos-16 no 20 respondentiem. Līdz ar to, kaut arī valsts piedāvā iespējas nedzirdīgajiem iegūt izglītību, tomēr šīs iespējas ir ierobežotas, jo, ja nedzirdīgs bērns vēlas vidējo izglītību iegūt kādā citā vidusskolā- izņemot Rīgas Raiņa 8.vakara vidusskolu, Alsviķu Arodapmācības un rehabilitācijas centru vai Uzņēmējdarbības koledžu Jūrmalā, tad diemžēl nākas secināt, ka pašam tad

jādomā, kā tiks uztverta skolotājas stāstītā informācija, jo pasniedzēji ar zīmju valodas prasmi, iegūstot vidējo izglītību attiecīgi tiek nodrošināti- tikai šajās skolās. Šajā jautājumā jūtama konfliktējoša nostāja, jo tiek izjaukta sabiedrībā vajadzīgā vienlīdzība starp indivīdiem- kādam tiek dotas lielākas iespējas, bet kādam tās tiek ierobežotas. Pat likumdošanā nav jūtama stingra nostāja šajā jautājumā, jo izpētot piedāvāto likumu klāstu nākas secināt, ka valsts šajā jomā nav pretimnākoša nedzirdīgajiem, jo nevienā likumā nav konkrēti pateikts, ka nedzirdīgajiem pienāktos kāda konkrēta palīdzība. Visu nākas interpretēt un pašam saviem spēkiem pierādīt, ka kāda konkrēta likuma norma tomēr paredz arī attiecīgu palīdzību izglītošanās jautājumos.

Jautājumā par to, **kur jaunieši ieguva pamatizglītību** (4.2.att.), lielākā daļa respondentu- 65% atbildēja, ka speciālā skolā nedzirdīgajiem, 7%- nedzirdīgo klasē vispārizglītojošā skolā un 28% atzīmējot citu variantu minēja atbildes, ka: dzirdīgo skolā; speciālā skolā vājdzirdīgajiem; Rēzeknes logopēdiskajā skolā, kā arī mājas apmācība. Jāuzsver, ka tikai viens no aptaujātajiem respondentiem ir atzīmējis atbildi, ka ir mācījies dzirdīgo skolā, līdz ar to varam secināt, ka viņš vai nu ir algojis zīmju tulku vai ticis ar pasniegto informāciju galā paša spēkiem, jo kā noskaidrojām, ka likumdošana neparedz valsts atmaksātu zīmju tulku, ja bērns vēlas mācīties kopā ar dzirdīgajiem skolēniem.

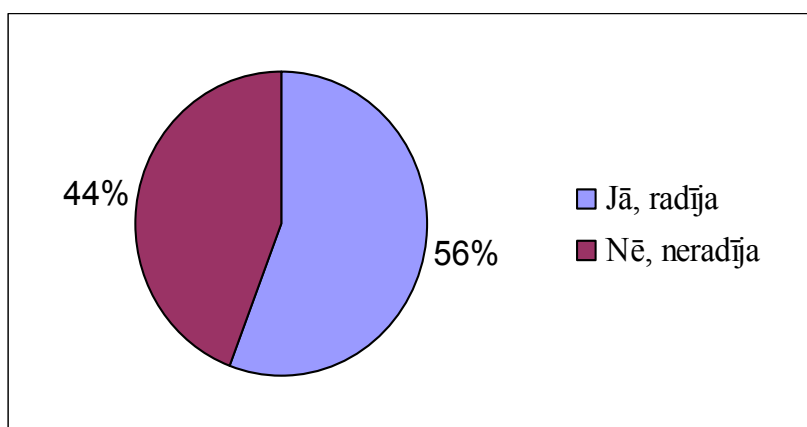

4.2.att. Kur jaunieši ieguva pamata izglītību

Ir grūti pateikt, kādā vidē nedzirdīgam bērnam ir labāk iegūt izglītību- dzirdīgā vai nedzirdīgā, jo katrs bērns un jauniešis ir individualitāte- ar savām pielāgošanās un adaptēšanās spējām attiecīgajā vidē un apstākļos. Kādam ir labāk mācīties kopā ar

dzirdīgajiem, taču citam tas liekas nepieņemami, bet mūsu valstī ir tāda situācija, ka nedzirdīgajiem jauniešiem netiek dota šī izvēles brīvība. Ir noteiktas skolas, kur iegūt pamatskolas un vidējo izglītību, un pat izvēloties profesionālo izglītību, tiek noteikts ierobežojošs faktors, ka tikai noteiktu profesiju apgūvē tiek nodrošināti zīmju tulka pakalpojumi, tādējādi visiem nedzirdīgajiem jauniešiem iegūstot profesiju nākas izvēlēties no pāris piedāvāto profesiju klāsta, kurās tiek nodrošināts zīmju tulks. Kā jau tika minēts- lielākā daļa respondentu pamata izglītību ieguvuši speciālās skolās nedzirdīgajiem, līdz ar to varam secināt, ka pamatizglītības iegūšanas posmā ir svarīgi iegūt kvalitatīvu un pilnvērtīgu izglītību, kas līdz ar to būtu stabils pamats tālākās izglītības apgūvē. Kaut arī, protams, varam teikt, ka, ja bērns jau no mazotnes visu laiku uzturas tikai nedzirdīgo vidē, viņam tiek liegtas iespējas adaptēties dzirdīgo sabiedrībā, un arī daudzie sabiedriskie pasākumi, kas paver plašāku skatu un iespējas tālākā nākotnē- tiek liegti. Tomēr, lai vai kā katrai sistēmai un iekārtai ir savi plusi un savi mīnusi, tomēr, ja lielākā daļa respondentu atbildējuši, ka tomēr pamata izglītību ieguvuši speciālā skolā nedzirdīgajiem- nav pamata šo izglītošanās pieeju uzskatīt par nevēlamu vai sliktāku kā mācīšanos dzirdīgā vidē.

Viedoklis jautājumā, **vai pamatizglītības iegūšana radīja kādas problēmas-** attāluma ziņā (skola- mājas)- (4.3.att.), 56%- lielākā daļa jauniešu- uzsver, ka pamatizglītības iegūšana radījusi problēmas attāluma ziņā.

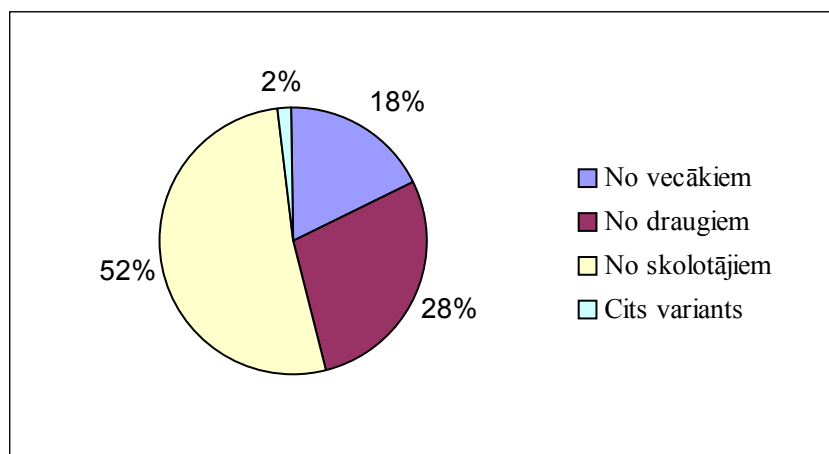

1.3. att. Jauniešu viedoklis par to, vai pamatizglītības iegūšana radīja kādas problēmas- attāluma ziņā (skola-mājas)

Līdz ar to varam secināt, ka pastāvošajā situācijā nedzirdīgo skolu teritoriālais izvietojums ir tāds, kas varētu radīt problēmas bērniem, kuriem jānododas mācīties, piemēram, no Liepājas uz Rīgu, Valmieru vai Daugavpili. Arī procentuāli daudz- 44%

no jauniešiem saka, ka tomēr nekādas problēmas attāluma ziņā nav bijušas. Salīdzinot abu skolu nedzirdīgo skolēnu sniegtās atbildes- varam secināt, ka 25 no 41 Rīgas Raiņa 8.vakara vidusskolas audzēkņiem attālums nekādas problēmas neradīja. Iespējams, ka tas ir tāpēc, ka arī pamata izglītību lielākā daļa šo jauniešu ieguvuši Rīgā, kur arī dzīvo, taču Alsviķu Arodapmācības un rehabilitācijas centrā 18 no 20 jauniešiem uzsver, ka tomēr attālums pamatizglītības ieguvē bijis problēma. Tādējādi varam secināt, ka liela daļa no šīs skolas audzēkņiem nākuši no lauku apvidiem un viņiem, līdz ar to nācies mērot lielāku ceļa gabalu, lai nokļūtu līdz savai mācību iestādei un iegūtu pamata izglītību.

Mēs dzīvojam informācijas pārbagātības laikmetā, un ir svarīgi, lai informācija sasniegtu vajadzīgo adresātu. Kā rāda 4.4.attēla atbildes- 52% **jaunieši informāciju par iespējām izglīties iegūst** tieši no skolotājiem- līdz ar to liela daļa atbildības par nedzirdīgo skolēnu nākotni gulstas uz skolotāju pleciem, jo nedzirdīgo skolotāju darbs neaprobežojas ar palīdzēšanu apgūt dzīvei nepieciešamās zināšanas un gudrību, bet arī sagatavot jauniešus dzīvei dzirdīgo sabiedrībā, jo turpinot iegūt izglītību augstskolā- jauniešiem nākas izglīties starp dzirdīgajiem- vidē, kas nav pielāgota viņa vajadzībām, un kā noskaidrojām arī tulks netiek nodrošināts, kas ir kā saistviela starp dzirdīgo un nedzirdīgo pasauli.

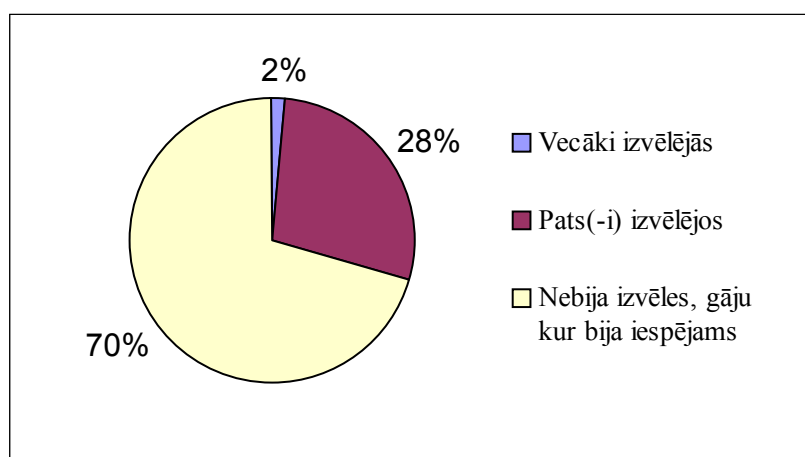
4.4.att. Kur jaunieši iegūst informāciju par iespējām izglīties

Būt nedzirdīgo skolotājam nav viegls darbs, varbūt var likties, ka rit parasta skolas ikdiena, bet patiesībā norisinās mūžīga cīņa par cilvēku, lai viņš būtu sabiedrībai vajadzīgs un nevis atstumts otrajā plānā. Skolotājiem ir jābūt lietas kursā par to, kādas izglītošanās iespējas ir nedzirdīgajiem jauniešiem un par to jāinformē

nedzirdīgie skolēni, jo kā redzams pēc atbildēm- skolotājs ir galvenais informācijas avots šajā izziņas procesā. Arī draugiem ir liela nozīme šajā informācijas nodošanas procesā- tā apgalvo 28% jauniešu. Tātad, jo lielāks draugu pulks, kur notiek šī informācijas apmaiņa, jo tiek iegūts vairāk informācijas par nākotnes iespējām. Tādejādi vairāk informācijas nonāk aprītē un sasniedz vajadzīgo mērķi- nedzirdīgo jauniešu, kas līdz ar to dod pirminformāciju viņa tālākajai darbībai- neturpināt vai turpināt mācības, un ja jā, tad kur. Protams, arī nedzirdīgo jauniešu vecākiem ir liela loma jauniešu dzīvē, vienalga vai vecāki ir dzirdīgi vai nedzirdīgi, jo tieši viņi ir cilvēki, kam jaunieši uzticas, un kuri lielākoties dod pamatu tālākajam dzīves pagriezianam. Kā redzam 18% jauniešu informāciju par iespējām izglītoties iegūst tieši no vecākiem. Viens no jauniešiem arī informāciju par tālākām izglītības iespējām ieguvis no vājdzirdīgo kluba. No jauniešu sniegtajām atbildēm varam secināt, ka ir svarīgi, lai tieši līdzcilvēki ar ko nedzirdīgais jauniešis ir ikdienas saskarsmē būtu informēti par izglītošanās iespējām Latvijā. Kādas tās ir nedzirdīgam jauniešim un kāda pretimnākšana nedzirdīgajam jauniešim ir, no konkrēti interesējošās mācību iestādes vadības puses. Vai skola tiek nodrošināta ar zīmju tulka pakalpojumiem, vai nē, līdz ar to, vai konkrētā mācību iestāde ir pretimnākoša nedzirdīgo jauniešu izglītošanai vai arī jauniešim ir jāmeklē citas iespējas iegūt paša izvēlēto izglītību un profesiju.

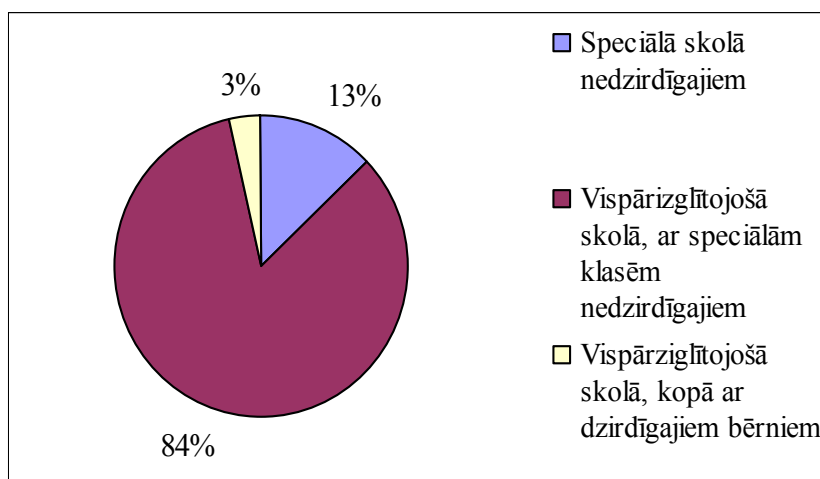
Tā kā izglītības iestādei kā sociālam institūtam jārada vide katram jauniešim attīstīties kā unikālai, neatkārtojamai individualitātei, jāpalīdz jauniešim atklāties, attīstīties, izvēlēties noturīgas intereses un sociālās vajadzības, tad skolas izvēle lielā mērā iespaido jaunieša tālāko nākotni. Bet vai nedzirdīgajam jauniešim tiek dotas iespējas mācīties tur, kur viņš ir iecerējis, vai arī viņam jāiet tur, kur viņa īpašais stāvoklis liek iet? Mēs dzīvojam 21.gadsimtā, bet vēl aizvien mums skatoties no nedzirdīgo cilvēku viedokļa nākas secināt, ka mūsu valsts diemžēl vēl nav pietiekami attīstījusies līdz tādām līmenim, ka katrs cilvēks būtu īpašs, un kur katram būtu nodrošināti tādi apstākļi, lai varētu brīvi izvēlēties to, ko gribas, nevis to, kas ir. Dzirdīgajiem šajā jomā nav problēmu, varam mācīties tur, kur gribam- varam izvēlēties, gan skolu pēc savām interesēm, vai arī atkarībā no sabiedrībā vajadzīgās profesijas. Taču nedzirdīgajiem šī izglītības ieguves pasaule paveras citā skatījumā. Viņu iespējas aprobežojas kādā noteiktā posmā, kur beidzas savu vēlmju realizācijas iespējas- es un dzirdīgā vide. Kā saprast to, ko pasniedz dzirdīgais skolotājs, ja dzīvo klusuma pasaulē? Bez zīmju tulka lielākajai daļai nedzirdīgo nav iespēju uztvert runāto, tāpēc, ja nav

finansiālu iespēju nodrošināt sevi ar zīmju tulka pakalpojumiem- nākas mācīties tur, kur tas par valsts līdzekļiem tiek nodrošināts. Attēlā 4.5. varam redzēt šo pārsvaru starp atbildēm. 70% abu skolu jaunieši uzsver, ka gājuši tur, kur tas bijis iespējams- respektīvi, nav bijusi cita izvēles iespēja. 28% jauniešu paši **izvēlējušies kur mācīties** un 2% no aptaujātajiem atzīmēja variantu, ka vecāki izvēlējušies. Lai arī jaunieši paši, vai arī viņu vecāki ir izvēlējušies kur sūtīt bērnu izglītoties, tomēr arī no šiem atbilžu variantiem un iepriekš apskatītajām nedzirdīgo jauniešu izglītošanās iespējām Latvijā- varam secināt, ka šī izvēle tomēr ir bijusi un joprojām ir ierobežota.

4.5.att. Kā jaunieši izvēlējās kur iet mācīties

Lielākā daļa jauniešu jautājumā, **kur nedzirdīgajiem būtu jāiegūst izglītība** (4.6.att.) par labu uzskata jau izveidoto sistēmu, ka pamata izglītība tiek iegūta speciālā skolā nedzirdīgajiem, bet vidējo izglītību jāiegūst vispārīzglītojošā skolā ar speciālām klasēm nedzirdīgajiem. 84% respondenti šajā jautājumā ir atbildējuši, ka nedzirdīgajiem izglītība būtu jāiegūst vispārīzglītojošā skolā, ar speciālām klasēm nedzirdīgajiem, bet tostarp arī atzīmējuši, ka pamata izglītību tomēr labāk ir iegūt speciālā skolā nedzirdīgajiem.

4.6. att. Jauniešu viedoklis par to, kur nedzirdīgajiem būtu jāiegūst izglītība

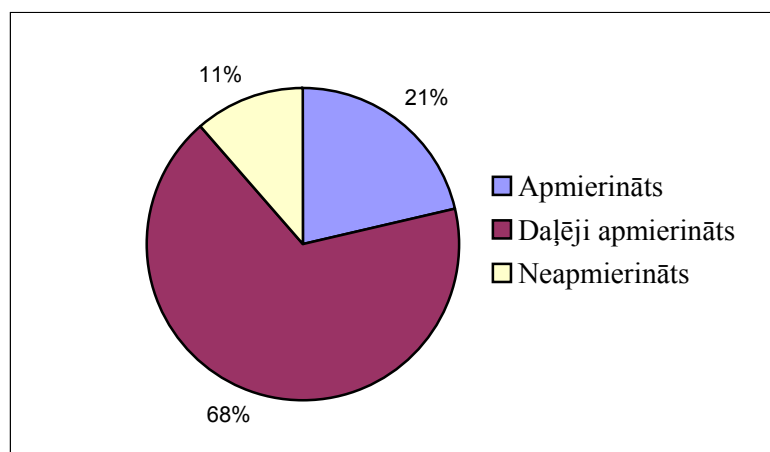
Līdz ar to varam secināt, ka pamatzglītības iegūšanas posmā nedzirdīgajiem jauniešiem ir svarīgi, lai viņi justu īpašo attieksmi un mācīšanas pieeju. Speciālajās skolās ir kvalificētāki speciālisti un pedagogi, kas ir speciāli apmācīti darbam ar nedzirdīgajiem bērniem un jauniešiem, līdz ar to viņi saprot šo bērnu speciālo stāvokli un viņu iespējas apgūt vajadzīgo mācību vielu. Taču, ja bērns pamata izglītību vēlas iegūt vispārizglītojošā skolā kopā ar dzirdīgajiem, viņam lielākoties mācību vielu nākas apgūt pašmācības ceļā, jo šajās skolās nav nodrošināts zīmju valodas tulks un arī pedagogi nav sagatavoti darbam ar nedzirdīgu jauniešu. Tātad, ja nav iegūta pietiekami kvalitatīva pamata izglītība, bērnam var rasties grūtības ar tālākas izglītības iegūvi. 13% respondentu šajā jautājumā atbildējuši, ka nedzirdīgajiem izglītība būtu jāiegūst speciālās skolās nedzirdīgajiem, kas līdz ar to arī apstiprina iepriekš teikto, ka bērnam ir svarīgi, lai tiktu apgūta kvalitatīva pamatzglītība, kas arī ir viens no pamatnoteikumiem, lai veidotos pārlicināta un zinoša personība, kas būtu konkurētspējīga tālākās izglītības ieguves procesā. Iespējams, ka no šiem 13% respondentu ir arī izveidojies uzskats, ka pamatzglītības ieguve bijusi nepietiekami atbilstoša prasībām, līdz ar to radušās problēmas vidējās izglītības ieguves procesā, piemēram, grūti saprast mācību vielu. Līdz ar to nelielai daļai jauniešu veidojas uzskats, ka arī vidējo izglītību tomēr būtu jāiegūst speciālā mācību iestādē. Tomēr procentuāli lielāks ir jauniešu viedoklis, ka pamata izglītību jāiegūst speciālā mācību iestādē, kur kvalitatīvāk tiek likti pamati tālākās izglītības ieguvē un vidējo izglītību jāapgūst vispārizglītojošās skolās ar speciālām klasēm nedzirdīgajiem. 3%

respondentu ir arī minējuši, ka izglītību vajadzētu iegūt vispārīzglītojošā skolā, kopā ar dzirdīgajiem bērniem. Iespējams, ka šie jaunieši nav informēti par to, ka šāda iespēja apgūt izglītību pastāv, bet tad jauniešiem pašam jāmeklē finansējums zīmju tulka pakalpojumu atmaksai, lai varētu uztvert un saprast skolotāju teikto.

Rīgas Raiņa 8.vakara vidusskolā un Alsviķu Arodapmācības un rehabilitācijas centrā līdzās mācās dzirdīgi un nedzirdīgi jaunieši. „Tā ir laba iespēja ikdienā pavērot dzirdīgos un nedzirdīgos vienaudzus savstarpējā saskarsmē: daži sirsnīgi runā un draudzējas, daudzi vienaldzīgi staigā viens otram garām, it kā dzīvotu divās paralēlās pasaulēs, taču visvairāk ir to, kas baidās un izvairās viens no otra. Kāpēc viena vecuma cilvēkiem, kurus šķir vien dzirdība/ nedzirdība, ir tik grūti rast ceļu uz saprašanu?”¹ Viens no veidiem, kā šo radušos barjeru un uzskatus varētu nojaukt, ir tieši pieeja, ka nedzirdīgajiem jauniešiem vidējā izglītība būtu jāiegūst kopā ar dzirdīgajiem, mācoties kādā arodskolā, vidusskolā vai arī vakara vidusskolā, lai nedzirdīgie pamazām varētu iejusties dzirdīgo vidē un sabiedrībā. Tādā veidā, mācoties vienā skolā ar dzirdīgajiem jauniešiem netiek novilkta tik krasa līnija starp abām – skaņu un klusuma pasauli, jo tāpat mēs visi cilvēki- dzirdīgie un nedzirdīgie dzīvojam vienā sabiedrībā. Tikai tādā veidā, integrējot nedzirdīgos jauniešus dzirdīgo skolās, ar laiku varētu zust padomju laiku mantojumā atstātais uzskats, ka tas, kas ir atšķirīgs no vispārpieņemtā standarta ir nepieņemams un izsvītrojams no sabiedrības, neuzskatot par svarīgu, ka viņi arī ir tādi paši kā mēs- ar jūtām, domāšanu un saviem uzskatiem par dzīvi, tikai vienīgā atšķirība ir tā, ka viņiem ir liegta iespēja dzirdēt un izjust apkārtējo pasauli skaņās.

Iegūstamās izglītības kvalitāte nav jēdziens, ko varētu traktēt, kā vispārpieņemtu standartu - šajā pētījumā tāds mērķis arī nav jāsasniedz, bet gan jānoskaidro nedzirdīgo jauniešu uzskati, par to, vai izglītība, ko viņi iegūst būs konkurētspējīga turpmākajā uz izglītību vērstajā darbībā. Kā liecina skolēnu dotās atbildes (4.7.att.) 68% skolēni **ar iegūstamās izglītības kvalitāti** ir tikai daļēji apmierināti, iespējams, ka pie tāda secinājuma jauniešus noved- obligāto pārbaudes darbu pildīšana un iegūtie rezultāti. 21% respondentu ar izglītības kvalitāti ir apmierināti un 11% ir nepamierināti.

¹ Skat. Antonova M., 2004. Tilts uz sapratni. Nedzirdīgo jauniešu un viņu draugu organizācijas “EFRAIMS” izdevums. 2004.gada jūnijs Nr.2, 2.lpp.

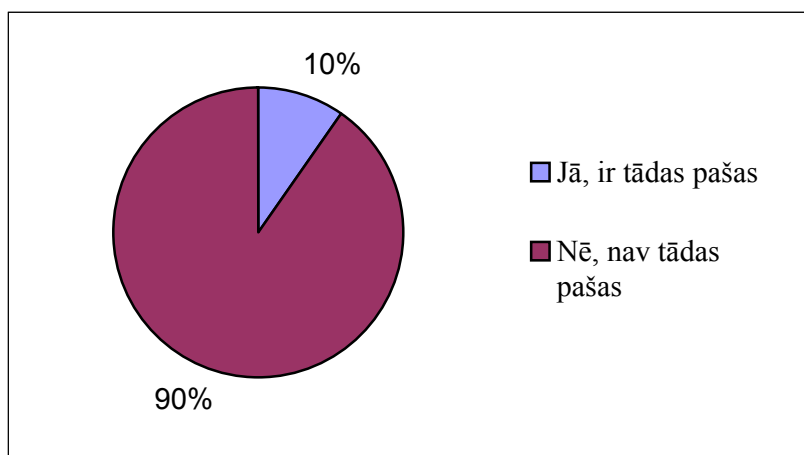
4.7. att. Jauniešu viedoklis par iegūstamās izglītības kvalitāti

Šo jautājumu varētu skatīties arī tādā aspektā, ka jebkuram jauniešim ir vajadzīga īpaša pieeja mācību procesā, jo kāds vajadzīgo mācību vielu apgūst ātrāk, kāds lēnāk- pedagoga uzdevums ir saprast, ka katrs jauniešis ir individualitāte un katram ir sava spēju robeža, kuru attiecīgais jauniešis cenšas sasniegt. Iespējams, ka ir gadījumi, kad pedagogs kādu tematu skaidro un nedzirdīgs jauniešis nesaprot, bet tas ir pilnīgi normāli, jo arī dzirdīgiem ir grūtības ar noteiktu mācību priekšmetu un vielu apguvi, vienīgi, kavējošais apstāklis ir tāds, ka dzirdīgam jauniešim vielu ir apgūt ir vieglāk, jo pasniegtais materiāls tiek gan dzirdēts un iespējams, pat vizuāli redzēts. Taču nedzirdīgam jauniešim šī pati informācija ir jāsaprot caur zīmēm, līdz ar to daļa no tās informācijas, ko iegūst dzirdīgs jauniešis- nedzirdīgo jaunieši vienkārši nesasniedz. „Jebkurā diskusijā par izglītību kā galveno sociālo institūtu, jēdziens izglītības guvums saglabā centrālo vietu. Izglītības guvums ir savstarpēji saistīts ar ienākumiem, nodarbošanos, prestižu, attieksmes un uzskatiem un daudz ko citu.”² Jo tas, cik jauniešis būs ieguvis mācoties - atstās iespaidu uz visu viņa turpmāko dzīvi, ja jauniešim liekas, ka iegūstamās izglītības kvalitāte nav tāda kādai tai vajadzētu būt, tad jāmeklē problēmas risinājums, ko arī mēģina atklāt tālākie pētījuma jautājumi.

Pētījuma ietvaros uzdotajā jautājumā - **vai nedzirdīgajiem jauniešiem ir tādas pašas iespējas iegūt kvalitatīvu izglītību kā dzirdīgajiem jauniešiem** (4.8.att.), pārliecinoši lielākā daļa, tas ir 90% jauniešu atbildējuši, ka nedzirdīgajiem nav tādas pašas iespējas iegūt kvalitatīvu izglītību kā dzirdīgajiem un tikai 10%

² Skat. 24. Kornblum W., 1988. Sociology in a changing world. City University of New York, Graduate School and University Center. In Collaboration with Carolyn D. Smith, p.509.

jauniešu uzskata, ka nedzirdīgajiem ir tādas pašas iespējas iegūt kvalitatīvu izglītību kā dzirdīgajiem.

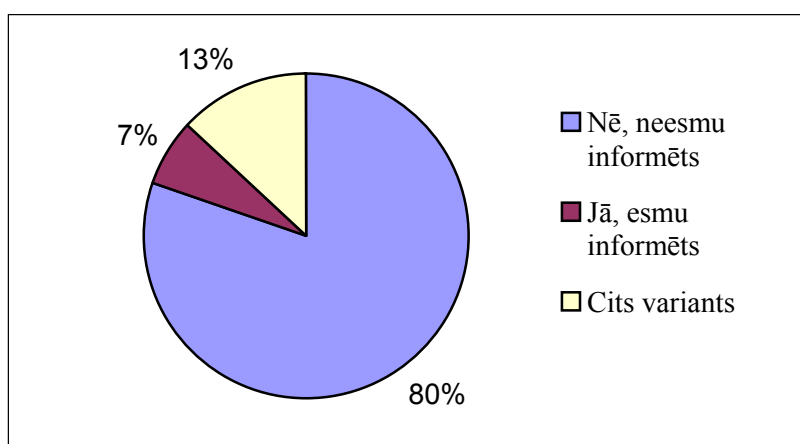

4.8.att. Jauniešu viedoklis par to, vai nedzirdīgajiem jauniešiem ir tādas pašas iespējas iegūt kvalitatīvu izglītību kā dzirdīgajiem jauniešiem

Līdz ar to, tas tikai apstiprina iepriekšējo un turpmāko jautājumu atbilžu patiesumu, ka nedzirdīgajiem jauniešiem ir ierobežotas iespējas iegūt tādu izglītību kādu iegūst dzirdīgie jaunieši, un tas ir nopietns šķērslis šo cilvēku integrācijai pārējā sabiedrībā un izglītības sistēmā. Attiecībā uz šo jautājumu varam izdarīt secinājumus, ka nedzirdīgajiem jauniešiem šis negatīvais viedoklis šajā jautājumā ir radies sasummējot kopā reālo situāciju, kurai viņi ir izgājuši cauri un tai situācijai, kurā viņi atrodas patreiz. Kā varam noprast, šie jaunieši ir izjutuši situāciju, ka viņu vēlmes izglītības jautājumos nesakrīt ar iespējām, kas tiek piedāvātas konkrētā gadījumā. Šeit varam domāt, ka jaunieši ir saskārušies ar jau iepriekšminēto situāciju, ka nākas attiekties no mācību iestādes, kurā vēlas mācīties, jo nav reālu iespēju algot zīmju tulku, vai arī konkrētā mācību iestāde vienkārši neuzņem nedzirdīgus jauniešus. Iespējams, ka jaunieši reāli ir izjutuši to, ka tā izglītība, ko viņi ieguvuši specializētajās skolās- iegūstot pamatizglītību- nav attaisnojusi prasītos rezultātus: jaunietis nejūtas pietiekami sagatavots tālākajai izglītības iegūšanai- vidējai un augstākajai izglītībai. Iespējams, arī tagadējā situācijā- iegūstot vidējo un vidējo profesionālo izglītību jaunieši saskaras ar grūtībām, piemēram, zīmju valodu tulku trūkums, kas liedz apgūt mācību vielu tādā līmenī, kādā to apgūst dzirdīgie jaunieši. Runājot par profesionālo izglītības iegūšanu, lielākā problēma ir tā, ka ļoti daudz skolu neatbalsta nedzirdīgo jauniešu uzņemšanu savā skolā, jo skolai nav tāds finansiālais atbalsts no valsts puses, lai varētu algot zīmju tulku, kas pedagogu teikto

varētu pārtulkot, nedzirdīgajiem saprotamajā- zīmju valodā. Līdz ar to, skatoties no dažādiem aspektiem, pēc jauniešu sniegtajām atbildēm- varam apgalvot, ka nedzirdīgo jauniešu iespējas iegūt kvalitatīvu izglītību nav tādas pašas kā dzirdīgajiem jauniešiem.

Katrs mēs sabiedrībā veicam kādu funkciju un katram ir kādas tiesības. Ar jautājumu - **vai jaunieši ir informēti par to, ko likumdošana paredz viņu labā** (4.9.att.) - vai viņi zina kādas ir viņu tiesības - tika noskaidrots vai jaunieši ir informēti par to, kas viņiem pienākas, vai nepienākas no valsts puses saistībā ar izglītošanās procesu.

4.9. att. Vai jaunieši ir informēti par to, ko likumdošana paredz viņu labā- vai zina kādas ir viņu tiesības

Diemžēl Latvijā nav īpaši akcentētas nedzirdīgo tiesības un to varam arī redzēt pētījuma teorētiskajā daļā. Vienīgās tiesības, kuras var arī attiecināt uz nedzirdīgajiem ir jāatrod un jāinterpretē no dotajiem likumiem, kuri tā arī konkrēti neko nepasaka, kādas, kuram ir tiesības. Nākas secināt, ka pat ar to minimālo likumu punktu skaitu, kas atvēlēts viņu tiesību aizsardzībai 80% jauniešu nav informēti. Jautājums, kas varētu skart šos nedzirdīgos jauniešus nākotnē, un kurš ir saistīts ar izglītošanos ir par tulka pakalpojumiem. Jaunietim ejot studēt uz augstskolu, valsts nenodrošina tulka pakalpojumus, un vienīgi tad, ja pats sev var nodrošināt šos pakalpojumus, tad arī paveras iespēja studēt un saprast mācību vielu, bet ja nevari atļauties noalgot tulku, tad izredzēm par augstākās izglītības iegūvi ir jāpagaist. Valsts atmaksāts tulks tiek nodrošināts vienīgi iegūstot pamatizglītību speciālajās nedzirdīgo skolās, noteiktās arodvidusskolās iegūstot profesionālo izglītību un Rīgas Raiņa 8.vakara vidusskolā. Tikai 7% no aptaujātajiem apgalvoja, ka ir informēti par to, ko likumdošana paredz

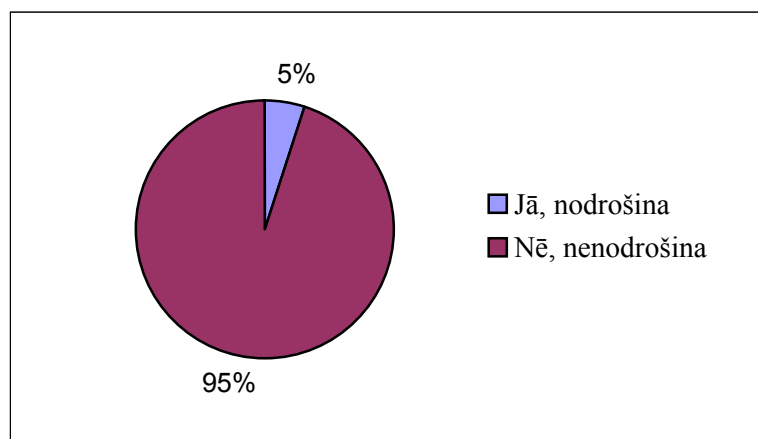
viņu labā un 13% ir daļēji informēti par savām tiesībām. Iespējams, ka attiecībā uz šo jautājumu, vajadzētu padomāt par atsevišķu mācību priekšmetu ieviešanu skolās, vai skolotāju informēšanu par nedzirdīgo tiesībām, lai viņi varētu tās nodot tālāk- nedzirdīgajiem jauniešiem.

Ikvienā valstī izglītības sistēma pastāv pārējo cilvēkdarbību vidē, un tai raksturīga noteikta uzbūve jeb struktūra un citas atbilstošas īpašības. „Izglītības makro skatījumā valstī notiekošā izglītojošā darbība- valsts izglītības sistēma ir iesaistīta savā ārējā vidē ar trim vispārīgām un universālām saitēm: sabiedrības izglītības vajadzībām, šo vajadzību apmierināšanai nepieciešamajiem sabiedrības līdzekļiem un sabiedrības izglītības vajadzību apmierinājumu.”³ Cik lielā mērā un vai vispār nedzirdīgajiem ir pieejama šī izglītības sistēma, un kādi ir šie ierobežojošie faktori, kas kavē nedzirdīgo jauniešu integrāciju Latvijas izglītības sistēmā, tiek noskaidrots ar attiecīgā jautājuma palīdzību - **kādi ir cēloņi tam, ka nedzirdīgajiem jauniešiem ir grūtības integrēties Latvijas izglītības sistēmā**. Pilnīgi visi jaunieši - gan no Rīgas Raiņa 8.vakara vidusskolas, gan no Alsviķu Arodapmācības un rehabilitācijas centra- atbildēja, ka cēlonis, grūtībām integrēties Latvijas izglītības sistēmā, ir valsts politika. Līdz ar to varam secināt, cik - pēc jauniešu domām, Latvijas valsts ir pretimnākoša nedzirdīgajiem, lai palīdzētu viņiem iekļauties sabiedrībā un šajā gadījumā - Latvijas izglītības sistēmā. Kā jau noskaidrojām darba teorētiskajā daļā, ka attiecībā uz nedzirdīgajiem cilvēkiem - valsts politika tiešām nav pretimnākoša, jo apskatot piedāvātos likumus izglītības jomā, nebija nekas konkrēti pateikts, ka nedzirdīgajiem pienākas kāda konkrēta palīdzība no valsts puses. Ir atrodami pāris punkti likumos, kur it kā ir pieminēti nedzirdīgie, bet tas nav nekas tik būtisks, lai nedzirdīgais varētu griezties attiecīgā varas iestādē un pamatojoties uz konkrētu likuma pantu teikt, ka viņam pienākas kāda konkrēta palīdzība, kaut vai tajā pašā zīmju tulku jautājumā.

Izglītība palīdz attīstīt spējas, prātu, talantus, ļauj iepazīt cilvēkus ar līdzīgām interesēm, palīdz kļūt neatkarīgam no citu palīdzības, ceļ pašvērtējumu, palīdz kontaktēties ar dzirdīgajiem cilvēkiem, jo laba rakstītprasme un bagāts vārdu krājums palīdz izvairīties no pārpratumiem, kad blakus nav tulka; palīdz labāk izprast darba attiecības un precīzi izpildīt uzdoto. Ja netiek iegūta vajadzīgā līmeņa izglītība, tad nedzirdīgais jaunietis tiek norobežots no pārējās sabiedrības, jo viņš nemāk par

³ Skat. Broks A., 2000. Izglītības sistemoloģija. Teorija un prakse. Mazā pedagogiskā bibliotēka. IU RaKa, 99.lpp.

sevi pastāvēt. Jauniešu viedoklis šajā jautājumā tika noskaidrots jautājumā - **vai Latvijas izglītības sistēma nodrošina stabilu nedzirdīgo jauniešu nākotni**(4.10.att.).

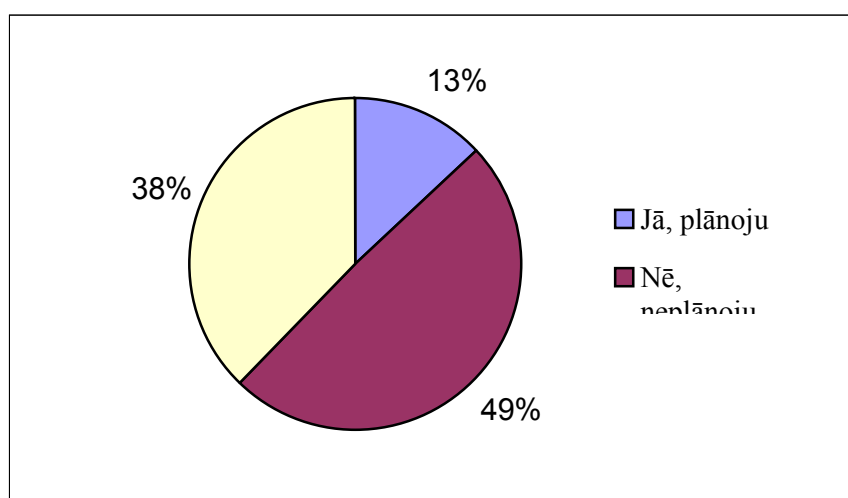

4.10.att. Vai Latvijas izglītības sistēma nodrošina stabilu nedzirdīgo jauniešu nākotni

Izglītība ir galvenā prasība, lai iegūtu iespējas nākotnē. Taču pārsteidzoši ir iegūtie rezultāti, jo 95% jaunieši atzīmējuši variantu, ka Latvijas izglītības sistēma nenodrošina stabilu nedzirdīgo jauniešu nākotni un tikai 5% respondentu uzskata, ka Latvijas izglītības sistēma tomēr nodrošina stabilu nākotni. Līdz ar to varam secināt, ka ikdienā šie jaunieši saskaras ar dažādām problēmām un „iespējams, ka viņu līdzcilvēki ir saskārušies ar problēmām, ko var attiecināt uz šo konkrēto jautājumu. Arī skatoties no arodvidusskolu viedokļa, nākas secināt, ka Latvijā ir tikai dažas arodvidusskolas, kas piedāvā nedzirdīgajiem apgūt izglītību - un iegūstamais arods aprobežojas ar šuvējas, kurpnieka vai galdnieka profesiju. Citas profesijas nedzirdīgajiem jauniešiem nav iespējams apgūt, jo valsts neparedz atmaksātus zīmju tulka pakalpojumus, tādejādi nedzirdīgajiem jauniešiem uz citu profesiju apgūšanu durvis tiek aizvērtas. Atliek izvēlēties no tām pāris profesijām, kas tiek piedāvātas un cerēt, ka kāds darba devējs apžēlosies un pieņems darbā. Līdz ar šīm ierobežotajām iespējām iegūt izglītību - nedzirdīgajiem jauniešiem tiek arī liegta iespēja izvēlēties apgūt tādas profesijas, kas pēc statistikas datiem valstī ir pieprasītas un vajadzīgas.

Jautājumā, par skolēnu nākotnes plāniem - **vai plānojat iegūt augstāko izglītību** (4.11.att.), atklājas fakts, ka gandrīz puse no respondentiem - 49% kategoriski saka, ka neplāno iet studēt, 38% jauniešu –atzīmējot citu variantu izteica

viedokļus, ka vēl nezina, grūti pateikt vai vēl šaubās un tikai 13% apgalvo, ka plāno turpināt izglītoties augstskolā.

4.11.att. Vai jaunieši plāno iegūt augstāko izglītību

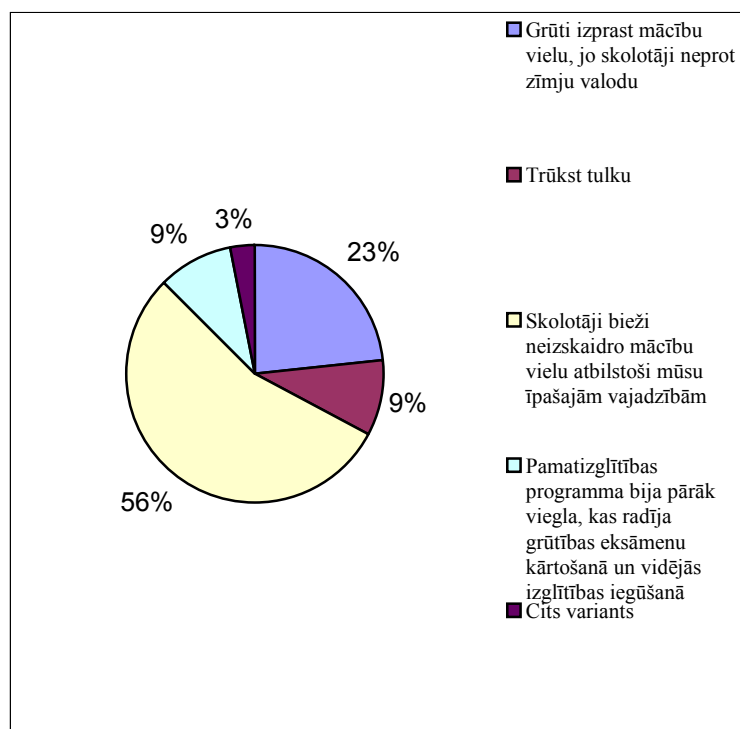
Tas ir pavisam niecīgs skaitlis, ja vēl padomājam, cik no šiem studēt gribētājiem arī tiks uzņemti augstskolā, ņemot vērā, ka tagad uz augstskolu piedāvātajām vietām ir lieli konkursi. Iespējams, ka šis mazais studēt gribētāju skaits ir izskaidrojams ar faktu, ka viņi nejūtas pietiekami sagatavoti, lai varētu tikt galā ar augstskolu prasībām iegūstot izglītību. Liela nozīme ir arī tajā apstākļi, ka iegūstot augstāko izglītību netiek nodrošināti zīmju tulka pakalpojumi. Līdz ar to jaunieši saprot, ka viņš šos tulka pakalpojumus pats finansēt nespēs un ar mācībām pats galā netiks, tādējādi nemaz nemēģinot stāties augstskolā.

Salīdzinot abu skolu nedzirdīgo skolēnu sniegtās atbildes šajā jautājumā, varam secināt, ka Rīgas Raiņa 8.vakara vidusskolas skolēnu viedoklis šajā jautājumā krasi atšķiras no Alsviķu Arodapmācības un rehabilitācijas centra jauniešu sniegtajām atbildēm, jo no Rīgas Raiņa 8.vakara vidusskolas - 8 skolēni plāno iet studēt un 20 vēl domā vai arī vēl nezina. Taču no Alsviķu Arodapmācības un rehabilitācijas centra tikai 2 skolēni vēl svārstās un ir atbildējuši, ka vēl nezina, bet 18 no 20 jauniešiem vispār neplāno iet studēt. Iespējams, šis fakts ir izskaidrojams ar apstākļi, ka arodvidusskolā tiks iegūta konkrēta profesija, ar kuru varēs arī ņemt dalību darba tirgū, līdz ar to arī vajadzība pēc noteiktas augstākās izglītības ieguves nav tik vitāli nepieciešama. Taču Rīgas Raiņa 8.vakara vidusskolas jauniešu stāvoklis ir nedaudz savādāks, jo viņi iegūst vispārējo vidējo izglītību, bez noteiktas profesijas, līdz ar to

arī nepieciešamība pēc augstākās izglītības ir lielāka, jo ar vidējo izglītību, bez noteiktas profesijas apguves - darba tirgū nevienam neesi vajadzīgs.

Mēģinot uzzināt tās augstskolas, kuras nedzirdīgajiem ir vispretimnākošākās tika uzdots jautājums - **Kur nedzirdīgie jaunieši plāno studēt?** Protams, uz šo jautājumu atbildēja tā nelielā daļa nedzirdīgo jauniešu, kuriem vispār ir doma iet studēt. No atbilžu variantiem redzam, ka tās ir Latvijas Universitāte ar četriem tur studēt gribētājiem, tad seko RRC koledža ar diviem pretendentiem, kā arī pa vienam - Daugavpils Universitātē un Mākslas akadēmijā. Tas, cik no šiem pretendentiem tur arī studēs - paliek vien nākotnes jautājums. Uzzinot šīs augstskolas, kurās jaunieši mēģinās iestāties varam secināt to, ka jauniešiem jau ir izveidojies priekšstats par to, kādas skolas nedzirdīgajiem ir atsaucīgākas. Iespējams, šajās skolās jau ir studējuši vai vēl studē viņu nedzirdīgie draugi vai paziņas, kuri snieguši jau kādu informāciju par konkrēto augstskolu un tur valdošo pasniedzēju attieksmi pret nedzirdīgajiem studentiem.

Kā jau iepriekš noskaidrojām - nedzirdīgajiem jauniešiem ir virkne grūtību ar kurām nākas saskarties integrējoties Latvijas izglītības sistēmā, bet tieši **ar kādām grūtībām ir nācies saskarties iegūstot izglītību** - tika noskaidrots ar nākamā jautājuma palīdzību. Kaut arī jautājums bija atvērts, tomēr, pēc dotajām atbildēm bija iespējams izveidot diagrammu (4.12.att.), līdz ar to arī iegūtie dati ir vieglāk pārredzami.

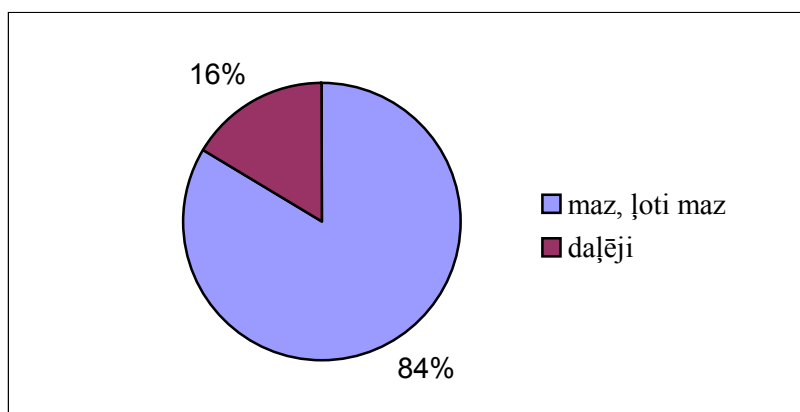
4.12.att. Ar kādām grūtībām esat saskāries(-usies) iegūstot izglītību

Interesants ir fakts, ka vairāk kā puse - 56% jauniešu uzsvēra, ka skolotāji bieži neizskaidro mācību vielu atbilstoši viņu īpašajām vajadzībām un pārsteidzošs ir fakts, ka 23% jaunieši saka, ka grūti izprast mācību vielu, jo skolotāji neprot zīmju valodu. Te nu mēs varam redzēt likumdošanas nepilnības, jo šie jaunieši mācās skolā, ar speciālām nedzirdīgo klasēm, līdz ar to arī mācībspēkiem jābūt gataviem sniegt vajadzīgo informāciju atbilstoši šo bērnu īpašajām vajadzībām, bet kā rāda jauniešu atbildes - tā tas nav. 9% aptaujāto jauniešu pauda viedokli, ka pamatizglītības programma bija pārāk viegla, kas radīja grūtības eksāmenu kārtošā un vidējās izglītības apgūšanā. „Kaut arī izglītības programma ir izglītības sistēmas organizatoriska vienība un izglītības iestādes pamatdarbības galvenais dokuments, kuru atbilstoši valsts izglītības standartiem un atbilstošajiem normatīviem izstrādā izglītības iestāde un apstiprina tās dibinātājs.”⁴ Tomēr tajā tiek novērotas nepilnības. Iespējams, tas ir saistībā ar jau iepriekš paustajiem viedokļiem, ka skolās, kaut arī tās ir speciāli paredzētas nedzirdīgajiem, netiek nodrošinātas tādas vajadzības, kādas viņu īpašā stāvokļa dēļ viņiem ir vajadzīgas, lai apgūtu izglītību tādā līmenī kā dzirdīgie, un, lai nebūtu grūtības ar tālākās izglītības iegūvi. 9% nedzirdīgo jauniešu arī pauda viedokli, ka trūkst zīmju valodas tulku. Šis apstāklis tika pieminēts gan Rīgas Raiņa 8.

⁴ Turpat, 114.lpp.

vakara vidusskolas, gan Alsviķu Arodapmācības un rehabilitācijas centra nedzirdīgo jauniešu sniegtajās atbildēs. Vairāk gan šis aspekts tika pausts Alsviķu Arodapmācības un rehabilitācijas centra respondentu sniegtajās atbildēs, līdz ar to varam secināt, ka šajā skolā daudz vairāk trūkst pedagogu, kas mācētu zīmju valodā paskaidrot attiecīgās specialitātes ieguvējiem visu, kas nepieciešams, lai izprastu apgūstamā darba specifiku. Iespējams, ka tas arī lielā mērā kavē potenciālos speciālistus apgūt vēlamu profesiju tik kvalitatīvi, kā to iegūst dzirdīgie šīs skolas audzēkņi. Līdz ar to darba tirgum sagatavotie jaunie darbinieki, kaut arī būs ieguvuši konkrēto specialitāti, nebūs konkurētspējīgi ar dzirdīgajiem absolventiem jau sava īpašā stāvokļa dēļ, kā arī nepilnīgi iegūtās izglītības kvalitātes dēļ. Tika pieminētas arī atbildes, ka ir grūtības apgūt tādus priekšmetus kā ķīmija un algebra, kas līdz ar to arī apstiprina šo kvalificēto pedagogu trūkumu šajās skolās, kas zīmju valodā saprotami spētu šiem jauniešiem izskaidrot šos specifiskos priekšmetus. Arī paustais viedoklis, ka daļai šo jauniešu ir mazs vārdu krājums, kas rada grūtības zīmju valodā vai rakstveidā izteikt savas domas ir noteicošs faktors, kas parāda jauniešu iegūtās izglītības kvalitāti un tās sekas, kas rodas iegūstot tālāko izglītību, jo šiem jauniešiem jābūt īpaši gataviem vienmēr savu viedokli aizstāvēt un pamatot savu nostāju konkrētā jautājumā. Jo kā jau noskaidrojām pat no likumdošanas puses nav sagaidāma nekāda īpaša palīdzība izglītības jautājumos, tā, ka nedzirdīgajiem jauniešiem nākas savu nostāju un vietu izglītības sistēmā atrast saviem spēkiem.

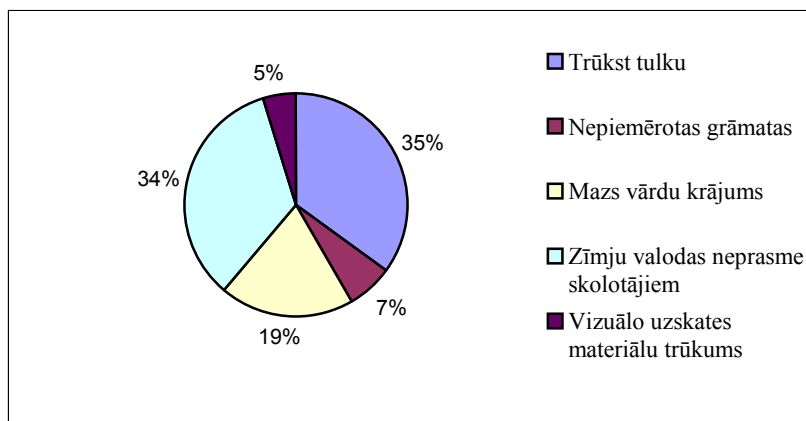
Apstiprinot iepriekšējos jautājumos secinātos faktus, par nedzirdīgo jauniešu ierobežotajām iespējām integrēties Latvijas izglītības sistēmā, to arī pierāda sekojošais jautājums - **cik lielā mērā Latvijas izglītības sistēma ir vērsta uz nedzirdīgo jauniešu izglītošanu.** Kaut arī šis bija atvērtais jautājums - visas dotās atbildes varēja sagrupēt divās atbilžu grupās un izveidot pārskatāmu diagrammu (4.13.att.).

4.13. att. Cik lielā mērā Latvijas izglītības sistēma ir vērsta uz nedzirdīgo jauniešu izglītošanu

Kā redzam, dotie rezultāti ir pārlicinoši rāda to, ka Latvijas izglītības sistēma ir maz un ļoti maz vērsta uz nedzirdīgo jauniešu izglītošanu - 84% respondenti uzsver šo nostāju un tikai 16% jauniešu atbildēja, ka tikai daļēji Latvijas izglītības sistēma ir vērsta uz nedzirdīgo jauniešu izglītošanu. Mūsdienās vidējā izglītība visbiežāk ir vērsta uz jauniešu sagatavošanu augstākajai izglītībai, atstājot vājākos un tos, kuri izstājas vai netiek augstskolā, bez nepieciešamās sagatavotības darbam un dzīvei - tāda situācija varētu piemeklēt daļu Rīgas Raiņa 8.vakara vidusskolas absolventus, taču Alsviķu Arodapmācības un rehabilitācijas centra aroda ieguvējiem varētu būt cerīgāka situācija šajā jautājumā. Līdz ar to, ja jau nedzirdīgais jaunietis tagad - iegūstot vidējo izglītību uzskata, ka Latvijas izglītības sistēma ir minimāli vērsta uz nedzirdīgo jauniešu izglītošanu, tad varam izdarīt secinājumu, ka arī izglītība, ko viņš iegūst nav tādā līmenī, kāda vajadzīga, lai jaunietis tiktu uzņemts augstskolā vai arī būtu konkurētspējīgs darba tirgū ar iegūstamo profesionālo izglītību. Līdz ar to atkal pierādās jau iepriekšminētie fakti, ka nedzirdīgam jaunietim iegūstot izglītību nākas saskarties ar daudz un dažādām problēmām. Tātad šajā jautājumā iegūtās atbildes vēlreiz apliecina faktu, ka Latvijas izglītības sistēma principā nav vērsta uz nedzirdīgo jauniešu izglītošanu.

Viedoklī par jautājumu, **kādas ir galvenās problēmas, kas nedzirdīgajiem jauniešiem traucē iegūt izglītību** - atbildes bija dažādas, bet, lai gan šis bija atvērtais jautājums, iegūtos datus varēja attēlot diagrammā (4.14.att.),tādejādi tie arī ir labāk pārredzami.

4.14. att. Kādas, pēc jauniešu domām ir galvenās problēmas, kas nedzirdīgajiem jauniešiem traucē iegūt izglītību

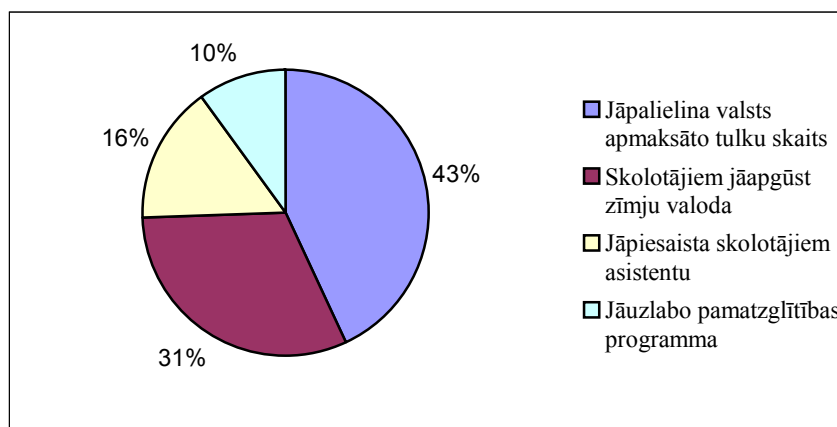
Kaut arī no visiem akustiskajiem kairinājumiem, ko uztver cilvēka dzirdes orgāns, runas sapratnei ir vislielākā vērtība, pilnīgai cilvēka - domājošas un runājošas būtnes - attīstībai nepieciešama nepārtraukta saikne starp dzirdi, runu un domāšanu. Lai arī katra no šīm funkcijām var eksistēt patstāvīgi, tomēr to attīstība notiek ciešā mijiedarbībā⁵. Ja tiek kavēta kāda maņu orgāna darbība, līdz ar to tas iespaido arī visu pārējo maņu darbību un attīstību. Šajā aspektā dzirdes orgāna nestrādāšana atstāj iespaidu uz bērna kā fiziski attīstītas būtnes iegūto vārdu krājumu. To arī apstiprina 19% jauniešu sniegtās atbildes, līdz ar to varam secināt, ka ļoti lielu daļu vārdu mēs iegūstam tieši uztverot runu. Izrādās, ka tieši skolotāju zīmju valodas neprāšana ir aktuāla problēma, kas nedzirdīgajiem traucē iegūt izglītību un tā domā 34% aptaujātie jaunieši. Šāds viedoklis jau tika pieminēts iepriekšējos jautājumos, kas tikai pierāda to, ka liela daļa pedagogu, kas apmāca šos jauniešus nav pietiekami sagatavoti darbam ar nedzirdīgajiem. Galvenie apsvērumi par labu divkultūru pieejai ir, ka redze ir nedzirdīgo bērnu primārais valodas apgūšanas līdzeklis, tāpēc viņiem jāapgūst pilnvērtīga vizuālā valoda; zīmju valoda ir vienīgā pilnvērtīgā valoda, kas ir pilnīgi vizuāla⁶. Arī šajā jautājumā tika minētas problēmas, ka tomēr trūkst šie vizuālie uzskates materiāli, kas patiesībā ir ļoti svarīgi nedzirdīgajiem, lai kompensētu nedzirdību un informācijas iegūvi daļēji aizstātu ar informatīvu materiālu palīdzību - tā domā 5% aptaujātie. 7% pauda viedokli par to, ka ir jūtams piemērotu grāmatu trūkums. Pārlicinoši - 35% respondentu uzsver, ka nedzirdīgajiem jauniešiem

⁵ Speciālās pedagoģijas aktuālās problēmas, 1995. Liepāja: Konfernces tēzes. Liepājas Pedagoģiskā augstskola. Speciālās pedagoģijas katedra, 20.lpp.

⁶ Sabiedrībai par nedzirdību. Viņi dzīvo klusumā, 2000.Latvijas Nedzirdīgo savienība Kopsolī, 66.lpp.

izglītības ieguvē problēmas rada arī tulku trūkums. Šo nepilnību jau novērojām iepriekšējos jautājumos, līdz ar to varam secināt, ka tā ir viena no nopietnākajām problēmām, ar ko nākas saskarties nedzirdīgajiem jauniešiem iegūstot izglītību un arodu. Līdz ar to varam secināt, ka šajā ziņā vēl ir daudz problēmu, kas būtu jāatrisina, lai atvieglotu un palīdzētu nedzirdīgajiem jauniešiem iegūt dzīvesdarbībai tik ļoti nepieciešamo – izglītības ieguvu.

Jautājumā, par to, **kā varētu uzlabot nedzirdīgo jauniešu iespējas izglīties** (4.15.att.), jāsecina, ka doto atbilžu varianti ir ļoti līdzīgi iepriekšējo jautājumu atbildēm: 43% jaunieši uzsver, ka jāpalielina valsts apmaksāto tulku skaits; 31% - ka skolotājiem jāapgūst zīmju valoda; 16% jauniešu ieteikuši, ka skolotājiem jāpiesaista asistents, kā arī 10% jaunieši domā, ka jāuzlabo pamatzglītības programma.

4.15. Ieteikumi, kā varētu uzlabot nedzirdīgo jauniešu iespējas izglīties

Tika arī pausts viedoklis, ka: katrā rajona centrā vajadzētu skolas - kur var mācīties nedzirdīgie, kā arī vajadzētu plašāku bibliotēku nedzirdīgo biedrībā. Līdzīgus uzskatus, jau varējām novērot iepriekšējos jautājumos, līdz ar to varam secināt, ka šo jauniešu vēlmes, uzskati un problēmas attiecībā uz izglītības ieguvu ir ļoti līdzīgas. Šodien izglītības sistēmas darbība un attīstība lielā mērā ir atkarīga sabiedrības labklājības pēc gadu desmitiem, jo izglītības sistēmas darbība ir vērsta uz nākotni. Tādēļ jādomā, kā veicināt nedzirdīgo jauniešu integrācijas iespējas Latvijas izglītības sistēmā un no runāšanas ķerties pie darbiem, lai varētu redzēt arī rīcības reālu rezultātu.

Visi jautājumi viens otru papildina, tādejādi iegūstot abu - Rīgas Raiņa 8.vakara vidusskolas un Alsviķu Arodapmācības un rehabilitācijas centra nedzirdīgo jauniešu

uzskatus attiecībā uz viņu izglītības iegūšanas iespējām Latvijā. Un izdarot kopējos secinājumus, nonākam pie kopēja slēdziena, ka nedzirdīgajiem jauniešiem Latvijas izglītības sistēmā ir ierobežotas iespējas iegūt izglītību.

Kopsavilkums

Nedzirdīgie jaunieši Latvijā pamata izglītību pārsvarā ieguvuši speciālās skolās nedzirdīgajiem, un jaunieši uzsver, ka tas ir labākais variants, taču vidējo izglītību pēc viņu domām labāk ir iegūt vispārīzglītojošas skolās ar speciālām klasēm nedzirdīgajiem.

Ņemot vērā apstākli, ka Latvijā pamata izglītību var iegūt speciālās skolās nedzirdīgajiem - Rīgā, Valmierā un atsevišķākās klasēs Daugavpilī un Rēzeknē, tad lielākajai daļai respondentu šis apstāklis sagādājis grūtības attāluma ziņā – skola - mājas.

Lielākā daļa jauniešu informāciju par izglītošanās iespējām iegūst no skolotājiem, tādejādi ir svarīgi, lai skolotājiem būtu pieejama informācija par nedzirdīgo izglītības iespējām Latvijā, tad attiecīgi seko draugu un vecāku sniegtais informācijas klāsts.

70% aptaujāto jauniešu atbildējuši, ka gājuši mācīties tur, kur tas bijis iespējams, respektīvi, kur tiek nodrošināts zīmju valodas tulks vai kur ir pedagogi ar zīmju valodas zināšanām.

68% nedzirdīgo jauniešu ir tikai daļēji apmierināti ar iegūstamās izglītības kvalitāti un 11% nav apmierināti, līdz ar to varam secināt, ka izglītības apguves procesā ir vērojamas nepilnības.

90% respondentu uzskata, ka nedzirdīgajiem jauniešiem nav tādas pašas iespējas iegūt kvalitatīvu izglītību, kā dzirdīgajiem, jo nedzirdīgie jaunieši ir atkarīgi no vairākiem apstākļiem, un viens no galvenajiem ir nespēja pašam skolēnam algot zīmju tulku.

Visi aptaujātie jaunieši uzskata, ka cēlonis tam, ka nedzirdīgajiem jauniešiem ir grūtības integrēties Latvijas izglītības sistēmā ir valsts politika.

Izglītības institūts ir ciešā saistībā ar nodarbinātības institūtu, jo no tā cik kvalitatīvu izglītību iegūs nedzirdīgais jauniešs, lielā mērā būs atkarīgas arī viņa iespējas darba tirgū, taču nedzirdīgie jaunieši uzskata, ka izglītība kādu iegūst viņi, nenodrošina viņiem stabilu nākotni.

49% jauniešu atklāj, ka neies studēt augstskolā, 38% vēl nezina savu lēmumu un tikai 13% ir plānojuši turpināt studijas augstskolā.

Lielākās problēmas ar ko mācību procesā nākas saskarties nedzirdīgajiem jauniešiem ir: zīmju valodas tulku trūkums, skolotāji neizskaidro mācību vielu atbilstoši viņu īpašajām vajadzībām; grūti izprast mācību vielu, jo skolotāji neprot zīmju valodu; pamatizglītības programma bija pārāk viegla, līdz ar to rodas problēmas vidējās vispārējās un vidējās profesionālās izglītības ieguves procesā.

PIELIKUMI

Pielikums Nr.1

ANKETA

Pētījumu veic Latvijas Lauksaimniecības universitātes 4. kursa studente. Pētījums tiek veikts bakalaura darba ietvaros, kura mērķis ir noskaidrot nedzirdīgo jauniešu integrācijas iespējas Latvijas izglītības sistēmā. Izlasiet jautājumus un apvelciet sev piemērotāko. Visas Jūsu dotās atbildes ir anonīmas!

1.Vai Latvijā ir nodrošinātas nedzirdīgo jauniešu izglītības iespējas?

- a. jā, ir nodrošinātas
- b. nē, nav nodrošinātas
- c. cits variants _____

2. Pamata izglītību ieguvu:

- a. speciālā skolā nedzirdīgajiem
- b. nedzirdīgo klasē vispārīzglītojošā skolā
- c. cits variants _____

3.Vai pamatizglītības iegūšana radīja problēmas - attāluma ziņā(skola - mājas)?

- a. jā, radīja
- b. nē, neradīja
- c. cits variants _____

4. Kur Jūs iegūstat informāciju par iespējām izglītoties?

- a. no vecākiem
- b. no draugiem
- c. no skolotājiem
- d. cits variants _____

5. Kā Jūs izvēlējāties, kur iet mācīties?

- a. vecāki izvēlējās
- b. pats(-i) izvēlējies
- c. nebija izvēles, gāju kur bija iespējams
- d. cits variants _____

6. Kā Jūs domājat, nedzirdīgajiem būtu jāiegūst izglītība:

- a. speciālā skolā nedzirdīgajiem
- b. vispārīzglītojošā skolā, ar speciālām klasēm nedzirdīgajiem
- c. vispārīzglītojošā skolā, kopā ar dzirdīgajiem bērniem
- d. cits variants _____

7. Ar iegūstamās izglītības kvalitāti, Jūs esat:

- a. apmierināts
- b. daļēji apmierināts
- c. neapmierināts
- d. ļoti neapmierināts
- e. cits variants _____

8. Vai, Jūsprāt, nedzirdīgajiem jauniešiem ir tādas pašas iespējas iegūt kvalitatīvu izglītību kā dzirdīgajiem jauniešiem?

- a. jā, ir tādas pašas
- b. nē, nav tādas pašas
- c. cits variants _____

9. Vai Jūs esat informēts par to, ko likumdošana paredz Jūsu labā - vai zināt kādas Jums ir tiesības?

- a. nē, neesmu informēts
- b. jā, esmu informēts
- c. cits variants _____

10. Kādi ir cēloņi tam, ka nedzirdīgajiem jauniešiem ir grūtības integrēties Latvijas izglītības sistēmā?

- a. valsts politika
- b. paša nevēlēšanās
- c. cits variants _____

11. Vai, Jūsprāt Latvijas izglītības sistēma nodrošina stabilu nedzirdīgo jauniešu nākotni?

- a. jā, nodrošina
- b. nē, nenodrošina
- c. cits variants _____

12. Vai plānojat iegūt augstāko izglītību?

- a. jā, plānoju
- b. nē, neplānoju
- c. cits variants _____

13. Ja jā, tad kur?

14. Ar kādām grūtībām esi saskāries(-usies) iegūstot izglītību?

15. Cik lielā mērā Jūsaprāt Latvijas izglītības sistēma ir vērsta uz nedzirdīgo jauniešu izglītošanu?

16. Kādas, pēc Jūsu domām, ir galvenās problēmas, kas nedzirdīgiem jauniešiem traucē iegūt izglītību?

17. Jūsu ieteikumi, kā varētu uzlabot nedzirdīgo jauniešu iespējas izglītoties?

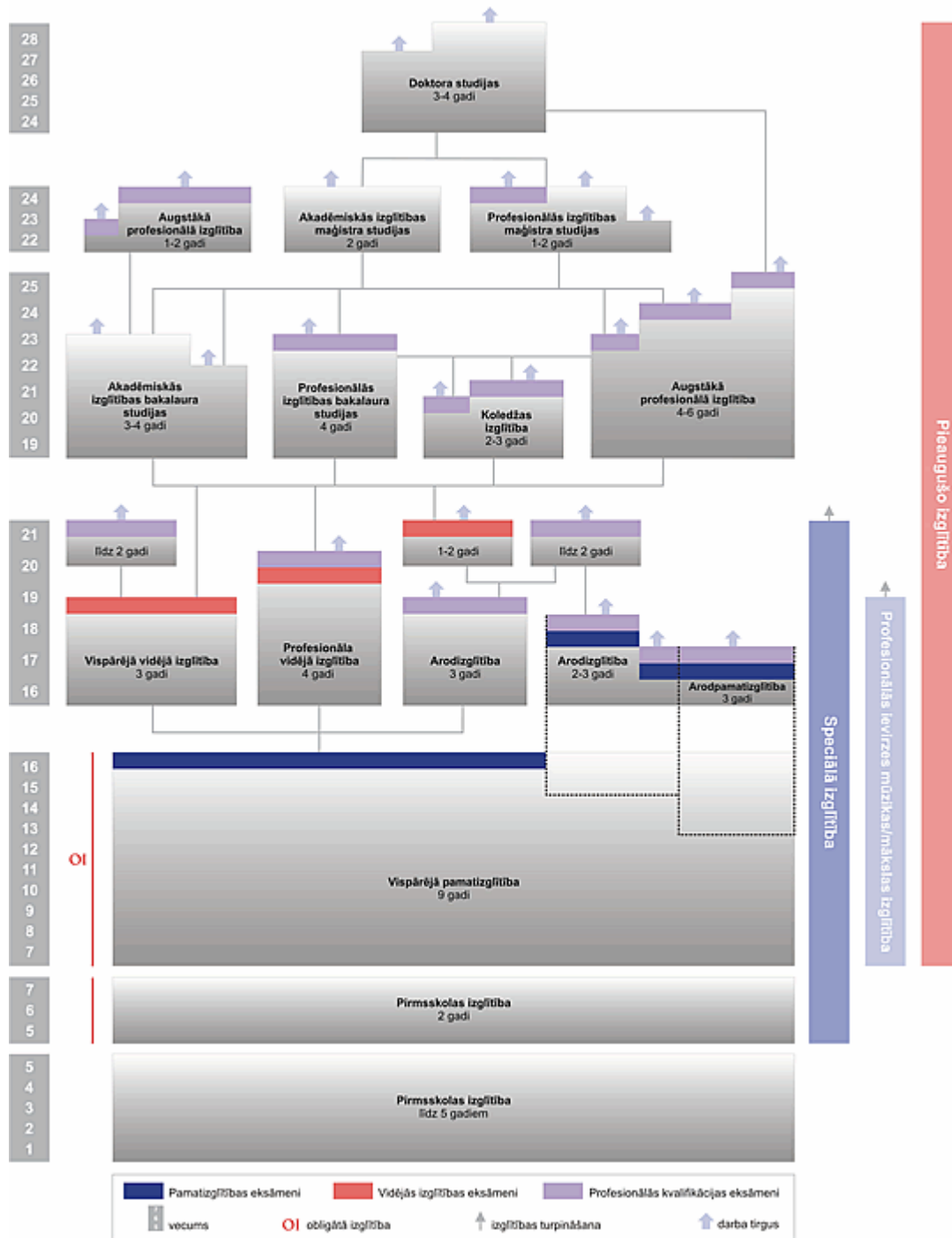
18. Jūsu dzimums:

a. sievietē
b. vīrietis
ATSAUCĪBU!

PALDIES PAR

Pielikums Nr.2

Latvijas Republikas izglītības sistēma

(<http://www.izm.gov.lv/default.aspx?tabID=20&lang=1&id=550>, 01.01.2005.)

Izglītības sistēma

Pirmskolas izglītība (ISCED līmenis 0)

Pirmskolas izglītību Latvijā, tāpat kā obligāto pamatizglītību, piedāvā vispārējās izglītības iestādes. Pirmskolas izglītības programmas apgūst bērni 5 -6 gadu vecumā. Pirmskolas izglītības pamatmērķis ir sekmēt bērna vispārējo attīstību un gatavību uzsākt sākumskolas posmu pamatizglītībā. Piecgadīgo un sešgadīgo bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguves uzsākšanai ir obligāta. Pirmskolas izglītību bērniem ar speciālajām vajadzībām īsteno speciālajās pirmskolas izglītības iestādēs.

Pamatizglītība (ISCED līmenis 1 un 2)

Pamatizglītības programmas apguvi bērns parasti uzsāk tajā gadā, kurā viņam aprit pilni 7 gadi un ilgst līdz 16 gadu vecumam. Īpašos gadījumos pamatizglītības iegūšana var turpināties līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai. Pamatizglītība Latvijā ir obligāta, programmas ilgums ir 9 gadi. Pamatizglītības obligāto saturu nosaka valsts pamatizglītības standarts, kas ietver arī sākumskolu.

Pamatizglītības mērķis ir iespēju radīšana sabiedrības un cilvēka individuālajā dzīvē nepieciešamo pamatzināšanu un pamatprasmju apguvei, vērtību orientāciju veidošanai.

Izglītības iestāžu nosaukumi

Pilnu pamatizglītības programmu īsteno izglītības iestāde, kuras nosaukums ir **pamatskola**. Pirmo četru klašu izglītības programmas var īstenot **sākumskola**. Arī vidusskolas var īstenot pilnu pamatizglītības programmu. Tāpat pamatizglītību var īsteno arī izglītības iestādes ar nosaukumu arodskola, speciālās izglītības iestāde, vakara (maiņu) skola, internātskola, sociālās vai pedagoģiskās korekcijas izglītības iestāde vai klasē, vai citā izglītības iestādē, ja tajā īsteno pilnu vai daļu pamatizglītības programmas.

Vidējā izglītība (ISCED līmenis 3)

Vidējās izglītības pakāpē ir divu veidu programmas: vispārējās vidējās un profesionālās vidējās izglītības programmas. Vispārējās vidējās izglītības programmas ir akadēmiski orientētas, to pamatuzdevums ir sagatavot tālākām studijām, bet profesionālās vidējās izglītības programmas ir vairāk orientētas uz profesionālās kvalifikācijas iegūvi, t.i. ieejai darba tirgū un/vai tālākizglītībai. Uzņemot izglītojamos vidējās pakāpes izglītības programmās, izglītības iestādes ir tiesīgas rīkot

iestājipārbaudījumus atbilstoši pamatzglītības standartam, izņemot mācību priekšmetus, kuros izglītojamie saņēmuši pamatzglītības sertifikātu.

VISPĀRĒJĀS VIDĒJĀS IZGLĪTĪBAS PROGRAMMAS

Vispārējās vidējās izglītības programmu obligāto saturu nosaka valsts vispārējās vidējās izglītības standarts. Vispārējās vidējās izglītības programmas ir šādos virzienos:

Vispārīzglītojošais virziens, ko nosaka izglītības programmu grupa bez īpaši akcentētiem mācību priekšmetiem;

Humanitārais un sociālais virziens, kuru nosaka izglītības programmu grupa ar īpaši akcentētiem humanitāro un sociālo zinību mācību priekšmetiem;

Matemātikas, dabaszinību un tehnikas virziens, kuru nosaka izglītības programmu grupa ar īpaši akcentētiem matemātikas, dabaszinību un tehnisko zinību mācību priekšmetiem;

Profesionālais virziens, kuru nosaka izglītības programmu grupa ar īpaši akcentētu profesionālo ievirzi (piem. mākslā, mūzikā, komerczinībās, sportā).

Visu virzienu izglītības programmas satur vienāda nosaukuma 8 obligātos priekšmetus. Katram programmas virzienam vēl 3 -6 obligātie priekšmeti. Skola var piedāvāt vēl dažus izvēlētos priekšmetus 10 – 15% mācību laika apjomā vai piedāvāt šai laikā padziļināti apgūt kādu no obligātajiem priekšmetiem. Vispārējās vidējās izglītības programmu attiecīgajā virzienā var apvienot ar mazākumtautību izglītības programmu, iekļaujot tajā mazākumtautības dzimto valodu, ar mazākumtautību identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistītu mācību saturu.

PROFESIONĀLĀ VIDĒJĀ IZGLĪTĪBA

Profesionālās izglītības uzdevums ir radīt iespējas izglītības turpināšanai pēc pamatskolas vai vidusskolas beigšanas, lai apgūtu sākotnējo profesionālo kvalifikāciju, attīstītu spējas profesionālajai tālākizglītbai, iegūtu tiesības izglītības turpināšanai augstākā izglītības pakāpē. Profesionālās izglītības iestādes piedāvā izglītības programmas visos ekonomiskās darbības virzienos.

Labas saskarsmes prasmes, zināšanas matemātikā, dabas un sociālajās zinātnēs, spējas sazināties svešvalodās, prasme izmantot modernas informācijas tehnoloģijas ir mūsdienu darba tirgus prasība, tādēļ šo priekšmetu un prasmju apguve ir iekļauta izglītības programmās. Turklāt profesionālās izglītības apguves laikā tiek pievērsta uzmanība uzņēmības attīstīšanai, vides aizsardzības un starpkultūru jautājumu

izpratnei, jauniešu pašattīstībai, lai palīdzētu viņiem veiksmīgi veidot savu karjeru un dzīvi. Mācību process tiek organizēts tādējādi, ka teorijas apguve klasē mijas ar praktiskajām mācībām skolas darbnīcās, laboratorijās, vēlākajosursos arī uzņēmumos vai iestādēs.

Profesionālās vidējās izglītības programmas saturu nosaka valsts profesionālās vidējās izglītības standarts un profesijas standarts. Profesionālās vidējās izglītības programmas tiek izstrādātas un īstenotas atbilstoši visiem tautsaimniecības nozaru darbības virzieniem Latvijā.

Pēcvidējā izglītība (ISCED 4.līmenis)

Arī pēc vispārējās vidējās vai arodizglītības ieguves var apgūt profesionālās tālākizglītības programmas (ilgums no 1 gada līdz 3 gadiem) vai profesionālās pilnveides programmas (ilgums ne mazāks kā 160 mācību stundas, kas var būt kā daļa no kvalifikācijas). Starptautiski šāds izglītības līmenis tiek saukts par pēcvidējo, taču ne augstāko izglītību. Latvijā šī izglītība klasificējās kā vidējās pakāpes izglītība. Šīs programmas ir orientētas tikai uz profesionālo zināšanu un prasmju apguvi atbilstoši profesionālo kvalifikāciju līmeņa prasībām. Izglītības process, izglītības rezultātu vērtēšana tiek organizēta līdzīgi kā tas notiek citās vidējās profesionālās izglītības programmās.

Augstākā izglītība (ISCED 5 līmenis)

Uzņemšanas nosacījumi

Atestāts par vispārējo vidējo izglītību vai diploms par profesionālo vidējo izglītību dod tiesības turpināt izglītību augstākās izglītības pakāpē, kur var apgūt akadēmiskās augstākās izglītības programmas vai profesionālās augstākās izglītības programmas.

Uzņemšana studiju programmās notiek konkursa kārtībā, pamatojoties uz centralizēto eksāmenu rezultātiem. Augstskola var noteikt vēl papildus prasības attiecībā uz speciālu iepriekšējo izglītību, īpašu piemērotību un sagatavotību (piemēram, mākslā, mūzikā, sportā). Par to, kādas vidējās izglītības programmas atbilst konkrētajai studiju programmai, kādi centralizētie eksāmeni jākārt, kā arī par papildus prasībām augstskola informē vismaz piecus mēnešus pirms uzņemšanas uzsākšanas. Atlases procedūras dažādās augstskolās un arī dažādās programmās ir atšķirīgas. Šīs procedūras pamatā ir atkarīgas no tā, cik liels ir konkurss uz brīvajām vietām (gan valsts finansētajām, gan maksas). Atlases procedūras parasti ir viens vai vairāki iestājek sāmeņi (ņemot vērā arī centralizēto eksāmenu rezultātus), kā arī

atestātu/diplomu konkurss, kurā var tikt ņemtas vērā atzīmes mācību priekšmetos. Dažos gadījumos atlases procedūrās ir iekļauta arī intervija ar uzņemšanas komisijas pārstāvjiem. No 2004.gada iestājeksāmenus aizstāj tikai centralizēto eksāmenu rezultāti.

Ja vidējās izglītības atestāts/diploms ir iegūts ārvalstīs, saskaņā ar Augstskolu likumu, šis dokuments ir jāiesniedz ekspertīzei Akadēmiskās informācijas centram

Izglītības iestāžu nosaukumi

Augstāko izglītību var apgūt koledžā vai augstskolā.

Koledža ir augstākās pakāpes izglītības iestāde, kas īsteno pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas.

Koledžas ir visjaunākais profesionālās izglītības iestāžu tips Latvijā. Koledžas veidojas gan kā patstāvīgas izglītības iestādes, gan augstskolās. Augstskolās var būt gan koledžas kā patstāvīgas struktūrvienības, gan arī 1.līmeņa studiju programmas. Neskatoties uz atšķirīgajiem izglītības iestāžu nosaukumiem, koledžas izglītības programmu beidzēju statuss ir līdzvērtīgs gan darba tirgū, gan izglītības turpināšanai, jo izglītības programmu izveides un īstenošanas nosacījumi ir vienoti.

Augstskola ir augstākās pakāpes izglītības iestāde, kura īsteno otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības un akadēmiskās augstākās izglītības programmas. Augstskolas iedalās universitātes tipa un neuniversitātes tipa augstskolās.

Universitātes tipa augstskolas ir tās, kurās izglītība orientēta uz zinātnisko un pētniecības darbu zinātņu nozarēs, tādēļ pamatā īsteno akadēmiskās izglītības programmas un ar tām saistītas profesionālās programmas. Neuniversitātes tipa augstskolas ir tās, kurās studijas orientētas profesionālo zināšanu un prasmju apguvei. Šādās augstskolās tiek veikti pētījumi atsevišķās zinātņu, tautsaimniecības vai mākslas jomās.

Studiju programmas

Akadēmiskās augstākās izglītības programmas dod tiesības iegūt bakalaura akadēmisko grādu noteiktā zinātnes nozarē (ir izdalītas 8 zinātņu nozaru grupas - izglītības zinātnēs, humanitārajās zinātnēs, sociālajās zinātnēs, dabas zinātnēs, inženierzinātnēs, lauksaimniecības zinātnēs, veselības zinātnēs, vides zinātnēs. Katra no grupām ietver vairākas zinātnes nozares).

Bakalaura grāda ieguves programma ilgst 3 -4 gadus. Pēc bakalaura grāda ieguves studijas var turpināt maģistrantūrā vai augstskolas profesionālās izglītības programmās.

Maģistra programma ilgst 1 -2 gadus, grāda iegūšanai kopumā nepieciešami 5 -6 gadi. Profesionālās izglītības programmas ilgums pēc bakalaura grāda ieguves ir 1 -2 gadi.

Maģistra grāds dod tiesības iestāties doktorantūrā, kas ilgst 3 -4 gadus.

Profesionālās augstākās izglītības programmas dod tiesības iegūt profesionālo kvalifikāciju kā arī bakalaura profesionālo grādu. Profesionālās augstākās izglītības bakalaura grādu piešķir, ja programmas pilnā laika studiju ilgums ir vismaz četri gadi.

Pēc bakalaura profesionālā grāda ieguves studijas var turpināt maģistrantūrā maģistra profesionālā grāda ieguvei. Profesionālās augstākās izglītības maģistra grādu piešķir, ja kopējais studiju ilgums ir vismaz 5 gadi.

Personas, kas ieguvušas maģistra grādu, ir tiesīgas turpināt studijas doktorantūrā doktora grāda iegūšanai. Studiju programmas ilgums doktorantūrā 3 -4 gadi. Tie, kuri domā par tālāko zinātnisko vai pētniecības darbu, var turpināt studijas arī maģistrantūrā maģistra akadēmiskā grāda ieguvei.

Tomēr augstākās izglītības programmu iedalījums akadēmiskajās un profesionālajās nav vienīgais. Pastāv vēl viens profesionālās augstākās izglītības iedalījums. Augstskolu likums un Profesionālās izglītības likums nosaka divu līmeņu profesionālo augstāko izglītību - **pirmā līmeņa profesionālo augstāko jeb koledžu izglītību un otrā līmeņa profesionālo augstāko jeb augstskolu izglītību.**

Pirmā līmeņa augstākās izglītības programmas piedāvā apgūt sarežģītas pakāpes profesiju (banku darbinieki, uzņēmējdarbības speciālisti, informācijas tehnoloģijas speciālisti, jurista palīgi, inženiertehniskie darbinieki), taču ne studijas, ne tālākā darbība nav saistītas ar zinātnisko pētniecību. Absolventa iegūtā kvalifikācija atbilst 4. profesionālo kvalifikāciju līmenim (*Ceturtais līmenis - sagatavotība, kas dod iespēju veikt sarežģītu izpildītāja darbu mainīgās situācijās, uzņemties atbildību par resursu sadali, organizēt un vadīt citu speciālistu un/vai strādnieku darbu*), kura ļauj tam konkurēt darba tirgū vai arī turpināt studijas pēctecīgā augstskolas programmā augstākas profesionālās kvalifikācijas ieguvei. Ceturtā profesionālā kvalifikācijas līmeņa studiju programmu ilgums 2 -3 gadi pēc vidējās izglītības Šīs programmas tiek pieskaitītas “neuniversitātes tipa” augstākās izglītības programmām.

Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmās iegūtā kvalifikācija atbilst 5.profesionālo kvalifikāciju līmenim. (Piektais līmenis - noteiktas nozares speciālista augstākā kvalifikācija, kas dod iespēju patstāvīgi analizēt, pieņemt lēmumus, projektēt un/vai plānot, organizēt, vadīt, kontrolēt, un/vai veikt zinātniskās pētniecības darbu attiecīgajā nozarē). Parasti tajās vienlaikus ar kvalifikāciju tiek iegūts arī bakalaura profesionālais grāds noteiktā tautsaimniecības jomā. Šīs programmas tiek pieskaitītas “universitātes tipa” augstākās izglītības programmām.

Var būt arī t.s. “īsās” otrā līmeņa profesionālās studiju programmas (1 -2 gadi), kurās tiek iegūta kvalifikācija, balstoties uz iepriekš iegūto pirmā līmeņa augstāko izglītību vai bakalaura akadēmisko grādu.

Piektā profesionālā kvalifikācijas līmeņa studiju programmu ilgums kopumā nav mazāks par 4 gadiem pēc vidējās izglītības un ne mazāks kā 2 gadi pēc koledžas izglītības ieguves.

Pēcdiploma studijas (ISCED 6.līmenis)

Maģistra grāds dod tiesības studēt doktorantūrā, kas ilgst 3 -4 gadus. Latvijā ir iespējams studēt doktora programmas sekojošos virzienos:

Sociālajās zinātnēs, dabas zinātnēs, likumdošanā, tehniskajās zinātnēs, humanitārajās zinātnēs.

(<http://www.izm.gov.lv/default.aspx?tabID=20&lang=1&id=550>, 07.03.2005.)